

„Olen pehme karvane radikaal-feminist“: strateegiline kehalisus Sveta Grigorjeva ja Franny Choi luules

Susanna Soosaar

... siis me hõõrume ja nühime noid enda naha pinnale tulnud nahkasid teineteise vastu ...
(Grigorjeva, 2023, lk 96)

Teesid

Artiklis analüüsin Sveta Grigorjeva ja Franny Choi loomingut, lähtudes Jennifer Scappetone (2007) mõistest „strateegiline kehalisus“ (*strategic embodiment*). Mõiste viitab feministlikule arusaamale kehalisusest kui keeleliste ja sotsiaalsete kogukondade põimumisest ning vastastikust mõjutamisest. Tuginedes afektiteooriatele ja uusmaterialismile, uurin, kuidas mõlemad autorid toetuvad kehalisusele, et kritiseerida neoliberaalse kapitalismi mõju subjektiivsusele ning kujutada alternatiivseid olemis- ja mõtlemisviise. Grigorjeva ja Choi luules muudetakse keha staatilisest objektist pidevalt muutuvaks koosluseks, mis moodustub kehaga kokkupuutuvate sotsiaalsete, diskursiivsete ja materiaalsete jõudude mõjul. Mõlema autori luules kerkib esile keele ja teksti materiaalsus ning seotus kehalise kogemusega: hägustuvad piirid vormi ja sisu, keha ja keele, subjekti ja ümbritseva maailma vahel.

Artiklis käsitletavat luulekogud pakuvad väljendust kogemustele situatsioonis, milles pidev kriis on tavaline ning ebakindlus ja võõrandumine on normaliseeritud. Kahe kaasaegse, kuid teineteisest distantsilt kaugel oleva autori kõrvutamisel kerkib esile kriisisituatsioonis tekkinud kehvade ja laialt levinud afektide universaalsus. Grigorjeva ja Choi luuletused on kriitiliselt produktiivsed kriiside tavalisuse kujutamisel ja aitavad tänapäeva iseloomustavat rahulolematust kaardistada. Mõlema autori teostes on tugevalt esil vastuseis ühiskonnas juurdunud neoliberaalsetele institutsioonidele, mis toetavad kriiside taastootmist. Samas, luules esinev rahulolematust hetkeolukorraga ei väljendu vaid ühiskonnakriitikana. Strateegiline kehalisus kui poeetiline ja poliitiline praktika kutsub üles radikaalsele avatusele ja haavatavusele.

Märksõnad: strateegiline kehalisus, afektiteooria, uusmaterialism, subjektiivsus

1. *sina imbud minu naha alla ja mina imbun sinu naha alla*¹

Sveta Grigorjeva luuletuses „Oleme nahaga mõtlejad“ (2023, lk 96) on keel ja mõtlemine seotud naha kui kehalist taju ja kontakti võimaldava pinnaga. Nahk on pind, kus kogemused kehastuvad ja sõnadeks saavad. Nahkade vastastikune hõõrdumine loob ruumi, kus „mina“ ja „sina“ vahelised tähendused pidevalt uuenevad ja segunevad. Naha kujund luuletuses kehastab strateegilise kehalisuse põhiideed: keha pole passiivne objekt, vaid aktiivne tähendusloome koht. Kehalised kujundid on nii Sveta Grigorjeva kui ka Franny Choi luules kesksel kohal ning aitavad mõtestada seoseid keele ja keha, väljenduse ja tähenduse, individuaalse ja ühiskondliku vahel. Nagu nahk on pidevalt uuenev ja teisev organ, mis vahendab suhtlust sise- ja välismaailma vahel, nii on ka keha ja keel Grigorjeva ja Choi tekstides kujutatud pideva muutumise ja ümberkujunemise seisundis.

Artiklis uurin strateegilise kehalisuse poeetikat Sveta Grigorjeva ja Franny Choi loomingus, tuginedes Jennifer Scappetone'i (2007) mõistele „strateegiline kehalisus“ (*strategic embodiment*). See mõiste viitab kehalisuse ja keelelisuse põimumisele viisil, mis võimaldab esile tuua ja kritiseerida neoliberaalse kapitalismi mõju subjektiivsusele. Toetudes Heather Milne'i (2018) varasemale tööle, analüüsin, kuidas strateegiline kehalisus toimib vastupanustrateegiana kaasaegses luules. Laiendamaks arusaama keha ja keele materiaalsest vastastikmõjust ja selle kriitilisest potentsiaalset, arendan strateegilise kehalisuse mõistet edasi Elizabeth Groszi (1994) kehateooria ning uusmaterialistlike lähenemisviiside abil. Sianne Ngai (2005) afektiteooria pakub täiendava vaatenurga vastupanu võimalikkusele ja vormidele tänapäeva ühiskonnas.

Feministlik raamistik moodustab nii artikli teoreetilise kui ka analüütilise keskme. Artiklis uurin, kuidas kahe kaasaegse naisautori luule loob haprust, et osutada vastupanu patriarhaalsetele ja neoliberaalsetele

---

¹ Artikli alapealkirjad pärinevad Grigorjeva luulekogust „Frankenstein“ (2023). Alapealkirjadena kasutatud read avavad mitmetasandiliselt artikli põhiteemasid ning väljendavad strateegilise kehalisuse keskseid aspekte, mis on mõlema autori loomingus esil. Alapealkirjad on valitud Grigorjeva luulest praktilistel põhjustel: need on originaalsed eestikeelsed ja seega sobivad paremini eestikeelse artikli konteksti.

võimurežiimidele ning tekitada teisitiolemise ja -mõtlemise ruume. Nii Grigorjeva kui ka Choi loomingus on kesksel kohal sooliselt märgistatud keha. Nende luule pakub feministlikku kriitikat neoliberaalsele kehapoliitikale, mis üritab kehasid kontrollida ja reguleerida. Mõlema autori luules muudetakse keha staatilisest objektist pidevalt muutuvaks koosluseks, mis moodustub sotsiaalsete, diskursiivsete ja materiaalsete jõudude mõjul. Nii kerkib esile keele ja teksti materiaalsus ning seotus kehalise kogemusega: hägustuvad piirid vormi ja sisu, keha ja keele, subjekti ja ümbritseva maailma vahel.

Keha ja keele pingeväli toimib Choi ja Grigorjeva luules nii kriitika kui ka loomingulisuse allikana. Ühelt poolt toovad mõlemad autorid esile kehalisuse hapruse ja haavatavuse, näidates, kuidas marginaliseeritud kehasid ohustavad pidevalt objektistamine ja rõhumine. Teisalt otsivad autorid võimalusi kehalisuse ümbermõtestamiseks, rõhutades keha võimet osutada vastupanu normatiivsetele ühiskonnastruktuuridele ja hierarhiatele. Tuleb märkida, et Choi ja Grigorjeva luule strateegiline kehalisus ei ole ühetaoline, sest autorite kultuuriline ja ajalooline taust on niivõrd erinev. Choi luules on näiteks tugevalt esil kehalisusega seotud rassistlikud stereotüübid ja koloniaalpärand, samas kui Grigorjeval on kesksel kohal postsotsialistlik kontekst ja sooküsimustega põimunud rahvuslik identiteet.

Mõlema autori puhul keskendun nende viimastele luulekogudele: Sveta Grigorjeva teosele „Frankenstein“ (2023) ja Franny Choi teosele „The World Keeps Ending, and The World Goes On“ (2022). Mõlemas kogumikus on fookus materiaalsel kehal, mis osutab vastupanu progressinarratiividele ning produktiivsuse-, kiiruse- ja tugevuskultuse ühiskonnale. Teostes tulevad esile kehalisuse poliitilised ja esteetilised mõõtmed, mis seavad kahtluse alla domineerivad arusaamad identiteedist, agentsusest ja võimusuhetest. Eesti kontekstis on Grigorjeva „Frankenstein“ juba positiivseid arvustusi kogunud (nt Jõerand, 2024; Talviste, 2024). Eret Talviste (2024) ülevaade toob esile kogumikus esineva materiaalse keele ja kehalise mitmesuse – teemad, mille kesksust on ka Grigorjeva ise kinnitanud. Grigorjeva sõnul püüab ta luule kaudu

väljendada „teistsugust“ olemist, keelekasutust ning kehalist subjektsust (Grigorjeva & Jaaks, 2024; vrd Grigorjeva, 2022). Choi luules kerkivad samuti esile keele materiaalsus ja kehalise kogemuse keeleline mõju, millest on kirjutanud Maile Young (2023). Intervjuudes on Choi sarnaselt Grigorjevale rõhutanud, et tema loomingus on tähtsal kohal identiteedi piiride hägustamine ja ambivalentse kehalisuse väljendamine (Quong, 2019). Kuigi kõik Choi avaldatud luulekogud on kehakesksed, on varem Choi loomingus kehalisust seostatud pigem tema teise luulekoguga „Soft Science“ (2019). Choi viimase luulekogu „The World Keeps Ending, and The World Goes On“ (2022) arvustustes ja intervjuudes autoriga on siimaani eelistatud käsitleda apokalüptilisi teemasid (mis kahtlemata on luulekogus tugevalt esil) ning kehalisusega seotud teemad on enamasti jäänud tähelepanuta (nt Depenbrock, 2022; Lin, 2023; Neilson, 2022).

Eelkirjeldatu viib Grigorjeva ja Choi loomingus kesksete küsimusteni. Kuidas saab luules väljendada teistsugust subjektsust, keelekasutust ja kehalisust? Kuidas saab luulet kasutada vastupanu paigana? Milliseid uusi väljendamise ja kirjutamise vorme pakub strateegiline kehalisus? Lähtun arusaamast, et Grigorjeva ja Choi luule asetub korraga mitmele teoreetilisele väljale, hõlmates afektiteooriat, uusmaterialismi ja feministlikke teooriaid kehalisusest. Strateegiline kehalisus toimib keskse raamistikuna, mis võimaldab mõtestada kehalise ja tekstuaalse, afektiivse ja kriitilise, esteetilise ja poliitilise vahelisi seoseid. Nii Grigorjeva kui ka Choi loomingus on strateegiline kehalisus poeetiline praksis, ühiskonnakriitika tööriist. Vastupanu neoliberalismile läbi keha intiimse kujutamise luules loob aluspunkti uutele mõtlemis-, väljendus- ja olemisviisidele. Strateegiline kehalisus täidab nende autorite luules õonestavat funktsiooni, kuna ei objektista keha, nagu neoliberaalne kapitalism seda tavaliselt teeb, vaid kirjutab kehalist kogemust (vt Milne 2018, lk 239).

2. mina keha sina vaim

Kehalisuse ja keha materiaalsuse käsitlemine on juba pikemat aega olnud feministlikes ja uusmaterialistlikes tekstides tähtsal kohal. Need

lähene misviisiid esitavad väljakutse traditsioonilistele dualistlikele vaadetele ning rõhutavad keha rolli sotsiaalsetes ja poliitilistes kontekstides.²

Kehalisuse käsitluste areng on mõjutanud Elizabeth Groszi 1994. aastal ilmunud tekst „Volatile Bodies: Toward a Corporeal Feminism“. Groszi järgi on keha küll spetsiifiline ja konkreetne, kuid samal ajal voolav (võimeline pidevalt muutuma ja piire ületama) ning mitmuslik (võimeline kandma korraga erinevaid tähendusi ja identiteete). Kehalisuse esiletoomine ei ole taandumine kehaliste impulsside juurde, vaid viis ümber mõtestada sotsiaalseid norme ja võimusuhteid (Grosz, 1994, lk 21–23, 38; vrd Alaimo, 2008). Asetades rõhu voolavusele, poorsusele ja piiride läbitavusele, viitab Grosz (1994) arusaamale olemuslikult avatust, transformatiivsest ja mitmuslikust kehast. Keha on pidevas kujunemises olev kooslus (*assemblage*), mida kujundavad ühiskondlikud struktuurid, kehtivad diskursused ning materiaalne keskkond (Grosz, 1994, lk 119–120, 166–167).

Kehalisuse ümbermõtestamise keskmes on idee sotsiaalselt ja poliitiliselt kujundatud kehast. Grosz (1994, lk 116–117) võrdleb keha tekstiga, mida vormivad erinevad institutsioonilise võimu režiimid – nagu võib palimpsesti uute tekstikihtide all aimata varasemaid kirjutisi, on ka erinevate kogemuste kuhjunud mõju jätnud kehale jälje. Groszi arusaama järgi kannab iga keha endas teatud suhet ajaga ja ajaloolist konteksti, olles „konkreetselt paigutatunud“, nii ruumiliselt kui ka ajalisel (*ibid.*, lk 142; Koobak, 2005/2006, lk 78). Keha suhe ajaga väljendub muu hulgas selles, kuidas mälestused kehastuvad ja talletuvad. Ka meenutamise akt on olemuslikult füüsiline protsess. Catriona Mortimer-Sandilands (2008) rõhutabki, et „mälu ei asu ainult meeles, vaid pigem keerukates vastastikustes suhetes kehade, meelte ja maastike vahel“ (lk 279). Arusaam mälust kui kehalisest nähtusest esitab väljakutse lineaarsele ajakäsitlusele:

---

² Kartesiaanliku dualismi asemel pakub Elizabeth Grosz (1994, lk 11) välja integreeritud käsitluse, kus vaimne ja füüsiline on ühe terviku lahutamatud osad. Ta rõhutab ka, et „loomulik“ keha on alati juba kultuuriliselt toodetud, problematiseerides looduse ja kultuuri vastandamise (*ibid.*, lk 21–23). Seega käsitleb Grosz keha kui aktiivset ja dünaamilist üksust, mis on lahutamatu seotud oma sotsiaalse kontekstiga, mitte kui passiivset, neutraalset või ajaloovalist nähtust.

kehaline mälu toimib pigem kihistustena, kus minevikukogemused ei järgi kronoloogilist järjestust, vaid põimuvad omavahel ja avalduvad sageli ootamatult, katkendlikult ja korduvalt. Keha ilmneb siin materiaalse arhiivina, kus kohtuvad erinevad ajalised tasandid ning mis on pidevas kujunemises nii ajas kui ka ruumis.

Kehasid mõjutavad peale ilmsete distsiplinaarsete praktikate ka kultuurinormide, harjumuste ja afektide peenemad toimemehhanismid.³ Ometi ei tähenda keha diskursiivne konstrueeritus selle täielikku determineeritust võimusuhte poolt – materiaalne, bioloogiline keha osaleb aktiivselt tähendusloome protsessides, raputades norme ning luues uusi tähendusi. Siin on oluline agentsus. Groszi lähenemine kehalisusele lähtub arusaamast, et kuigi keha on alati võimusuhte poolt vormitud, on sel siiski võime neid suhteid ümber kujundada. Kasutades illustreerimiseks Möbiuse riba, selgitab Grosz, et „keha väljaspoolsus ja seespoolsus on omavahel seotud ja vastastikku defineeritud“ (Koobak, 2005/2006, lk 78). Kehad pole seega „inertsed; nad toimivad interaktiivselt ja produktiivselt. Nad tegutsevad ja reageerivad“ (Grosz, 1994, lk xi).

Groszi (1994) arusaam kehas kui sotsiaalse, poliitilise ja kultuurilise mõju kokkupuutepunktist on oluliselt suunanud hilisemaid arutelusid keha ja kehalisuse üle. Viimase paarikümne aasta jooksul on materiaalse kehalisuse teemat edasi arendatud mitmetes feministlikes ja uusmaterialistlikes tekstides, kus põhirõhk on materiaalsuse olulisusel ühiskondlik-poliitilises, kultuuri-, keskkonna- ja tehnoloogiakontekstis. Säilitades varasema arusaama keha sotsiaalsest ja poliitilisest kujundatusest, toob uusmaterialism sisse uue dimensiooni materiaalsusest ja nihutab tähelepanu inimsubjektilt laiemale materiaalsele maailmale: kehad pole oma keskkonnast eraldatud, vaid alati juba sellega põimunud, osa sellest, mida Karen Barad (2008, lk 147) nimetab „maailm-keha ruumiks“. See võimaldab meil mõista viise, kuidas inimkehad on alati põimunud

---

³ Sara Ahmedi (2004) töö aitab seda perspektiivi täiendada, näidates, kuidas emotsioonid kujundavad kehade pindu ja kuidas kehad võtavad afektiivsete orientatsioonide kordumise kaudu aja jooksul kuju.

objektide ja struktuuridega, mis neid ümbritsevad (vt Coole & Frost, 2010).

Karen Baradi (2007, 2008) idee intraaktiivsetest protsessidest (*intra-action*) aitab avardada arusaamu agentsusest ja tähenduste loomisest, näidates, kuidas need kujunevad materiaalse ja diskursiivse tasandi lahutamatus koostoimes. Barad (2008, lk 135) väidab, et agentsus ei ole ainult indiviidi omadus, vaid „maailma pidev ümberkujundamine“, dünaamiline intraaktiivne protsess, milles materia ja tähendus on vastastikku konstrueeritud. See lükkab ümber arusaama eraldiseisvatest, eeleksisteerivatest subjektidest ja objektidest ning toob esile, et inimesed pole maailma suhtes kõrvaltvaataja positsioonis, vaid osa pidevast intraaktiivsest protsessist (Barad, 2008, lk 146). Baradi käsitust täiendab Stacy Alaimo (2008, 2010) transkorporeaalsuse mõiste, rõhutades kehalisuse lahutamatu seost oma keskkonnaga. Alaimo (2008, lk 238) toob esile, kuidas objektid, mõisted, struktuurid ja teised elusolendid on samuti agentsed ja pidevas muutumises, mistõttu ei saa keskkonda käsitleda inertse ruumi või pelga ressursina inimkasutuseks. Kuna kehaline on alati vahetus ja vastastikusel suhtel oma keskkonnaga, peaks ka keskkonda käsitlema kui midagi, mis loob tähendusi.

Feministlikud kehalisuse teooriad ja uusmaterialism pakuvad artikli kontekstis kasuliku perspektiivi keha, subjektsuse ja agentsuse mõistmiseks. Feministlikud lähenemisviisid on ümber mõtestanud arusaama passiivsest, bioloogiliselt determineeritud kehast, tuues esile kehalisuse kultuurilise ja poliitilise mõõtme. Uusmaterialistid aitavad mõista materiaalse keha, keele, kultuuri ja keskkonna tihedat seotust ning vastastikusust. Barad (2008, lk 140) rõhutab, et materiaalne maailm on juba olemuslikult diskursiivne, ja vastupidi, maailm kujuneb materiaal-diskursiivsete praktikate kaudu, mis vormivad nähtuste piire ja tähendusi. Baradi (2007) käsitluses on materiaal-diskursiivsed praktikad alati ka eetilise kaaluga. Selline lähenemine loob aluse kehakesksele teoreetilisele raamistikule, mis arvestab nii keha sotsiaalset ja kultuurilist paiknemist, selle materiaalsusest tulenevat transformatiivset potentsiaali kui ka keha vastutavat osalust maailma kujundamises.

3. produktiivsuse usku ühiskond

Ühiskondlikud pinged ja kriisid avalduvad tihtipeale otseselt keha, mõjutades nii meie füüsilist kui ka vaimset heaolu. Grigorjeva ja Choi luules toimib strateegiline kehalisus just nimelt vastusena neoliberaalse kapitalismi tingimustes esile kerkinud „kriisi tavalisusele“ (Berlant, 2011). Selle mõiste kaudu kirjeldab Berlant (2011, lk 5–6) olukorda, kus kriis on muutunud üksikust sündmusest igapäevaelust lahutamatuks kriisisituatsiooniks. Meie praegust hetkeolukorda iseloomustav pidev ja läbiv kriisitunne on kui „ummikseis“ (*impasse*), mille kestus on tihe ja pidev (*thick moment of ongoingness*) ning mida piiritleb teatud ebakindlus nii tuleviku kui ka praeguse hetke suhtes (*ibid.*, lk 4, 200). Selline ummikseis on loonud olukorra, kus kriiside pakilisus ja järkjärguline kuhjumine ongi imbunud argirütmidesse ning muutunud tavalisuseks. Kriisi keskel olevas ummikseisus tekkinud ebavõrdsus avaldab keha kogemusele ja kujutamisele märkimisväärset mõju, muutes keha üheks peamiseks pinnaks, kus ühiskondlikke võimusuhteid ja pingeid läbi elatakse ja väljendatakse.

Neoliberalismi ei saa enam tänapäeval mõista üksnes fikseeritud majanduspoliitilise süsteemina. Neoliberaalne mõtteviis on pärast mitmekümne aasta pikkust majanduspoliitilist domineerimist USA-s ja Ühendkuningriigis laienenud varem mittemajanduslikeks peetud valdkondadesse, sealhulgas haridusse, tervishoidu, isiklikesse suhetesse ja kultuuritootmisse (Huehls & Smith, 2017). Tänapäeval on neoliberalismist kujunenud eksisteerimisviis, mis kujundab nii meie materiaalselt kui ka sotsiaalset reaalsust (vt Marling, 2015). Neoliberaalse maailmavaate keskmes on ratsionaalse indiviidi kuju, kes vastutab ainuisikuliselt oma edu või ebaõnnestumiste eest. Rachel Greenwald Smith (2015, lk 2) kirjeldab tabavalt, kuidas neoliberalism vormib indiviidist omamoodi ettevõtja, kes on pidevas enesearengu protsessis, püüdes lakkamatult laiendada oma sotsiaalset võrgustikku ning maksimeerida enda produktiivsust.

Meritokraatia müüdile toetumine tähendab seda, et hiliskapitalismi vasturääkivused ei ole esitatud süsteemsete probleemidena, vaid ajutiste kõrvalekalletena normist, mida saab ületada individuaalse pingutusega. See omakorda varjutab struktuursed takistused ja süsteemse ebavõrdsuse, mis tegelikult määravad inimeste ligipääsu tervishoiule, haridusele jm hüvedele. Kasvava ebastabiilsuse tingimustes langeb vastutus üksikisikutele, kes peavad olema vastupidavad, kohanemisvõimelised ja optimistlikud. Individuaalse vastutuse rõhutamine loob pinna olukorrale, mida Berlant (2011) nimetab „julmaks optimismiks“, kus inimesed klammerduvad objektide, ideede või seisundite külge, mis tegelikult nende heaolu piiravad. Siin ilmneb paradoks – kuigi neoliberaalne lubadus paremast elust muutub järjest kättesaamatumaks, jätkavad inimesed nende eesmärkide poole püüdlemist.

Ettevõtliku indiviidi narratiiv, kus vastutus on üksikisiku õlgadel, toimib kui loomulik õigustus ühiskondlikule ebavõrdsusele, suunates tähelepanu eemale sügavamatest struktuursetest probleemidest. Mark Fisher (2019, lk 62) tõstab esile, et hiliskapitalismis puudub selge autoriteet või keskpunkt, mis muudab vastupanu osutamise keeruliseks. Süsteemis, kus vastutus on hajutatud ja võimusuhted ebamäärased, on raske saavutada omavahelist solidaarsust või leida konkreetset sihtmärki, mille vastu oma rahulolematust suunata (*ibid.*, lk 77–79). Süsteemse ebamäärasuse taustal paljastub siin hiliskapitalismi järgmine olemuslik vastuolu – kuigi süsteemil puudub selge kese, eeldame ja otsime jätkuvalt selle olemasolu. Julma optimismi mõju on seega kahene: isiklikul tasandil jäävad inimesed kinni käitumismustritesse, kus nad püüavad järjekindlalt saavutada neoliberaalse süsteemi seatud, kuid tegelikult kättesaamatuid eesmärke; ühiskondlikul tasandil pärsib see struktuurset kriitikat ja kollektiivset tegutsemist, aidates nii kaasa neoliberaalse süsteemi püsimisele ja taastootmisele.

Individualism laieneb tervise ja välimuse reguleerimisele, kuna keha muutub omamoodi kapitali vormiks, mida tuleb optimeerida. Fisher (2019) toob esile, et neoliberaalne tervisediskursus propageerib „lihtsustatud, hedonistlikku tervisemudelit, mis keskendub üksnes heale

enesetundele ja väljanägemisele“ (lk 89). Eriti teravalt avaldub neoliberalismi mõju naiste kehadele. Kuigi „naiste kehad on kaubanduskultuuri keskmes, kus neid kasutatakse kõige müümiseks alates autodest kuni alkoholini, /.../ saavad naised palju vähem majanduslikku kasu ja omavad palju vähem majanduslikku võimu kui mehed“ (Milne, 2018, lk 72). Materiaalne keha on selles kontekstis alati koht, mille peale jätvavad poliitilised otsused jälje – naiste kehad on tihti biopoliitilise reguleerimise keskmes, kus näiteks nende reproduktiivseid valikuid mõjutab riiklik poliitika ning tervisega seotud otsuseid turuloogika (Alaimo & Hekman, 2008; Berlant, 2011; Grosz, 1994).

Individuaalne vastutus oma keha eest ning enesetunde ja väljanägemise rõhutamine varjutavad jällegi struktuurseid aspekte, mis kehakogemust tegelikult kujundavad. Näiteks jääb sageli tähelepanuta tööeluga kaasnev ja tihti varjatud kehaline kulumine, mis tekib pikaajalise füüsilise ja vaimse pingutuse tagajärjel, kuid mille mõju avaldub alles hilisemas eas. Samal ajal esitatakse neoliberalise süsteemi põhjustatud kehade kurnamist individuaalsete valikute küsimusena, mitte aga püsiva poliitilise probleemina, mis nõuaks laiemat ühiskondlikku tähelepanu ja sekkumist (Berlant, 2011, lk 108, 116–117). Siiski rõhutab Heather Milne (2018, lk 70), et keha toimib ka agentsuse, naudingu ja vastupanu kohana. Seega, kuigi neoliberalism püüab kehasid reguleerida ja ekspluateerida, on olemas potentsiaal alternatiivsete kehakäsitluste loomiseks.

4. *tabaks sõnuda end kehasse*

Jennifer Scappettone (2007) käsitleb strateegilist kehalisust kui keha teadlikku ja poliitiliselt kaasatud kasutamist kunstis, mis vastandub neoliberalisele kehapoliitikale. Scappettone'i raamistik aitab mõista, kuidas Grigorjeva ja Choi kasutavad kehalisust poliitilise ja sotsiaalse kriitika vahendina, ühendades kehalise ja keelelise, afektiivse ja kriitilise, isikliku ja poliitilise. Ületades erinevused vormi ja materia, teksti ja kehalisuse vahel ning vaadeldes kriitiliselt kehadele omistatud tähendusi ja väärtusi, saab strateegilise kehalisuse kaudu analüüsida, millised jäljed jätv neoliberalise ühiskond soolistatud kehadele (Milne, 2018, lk 36). Samas,

strateegilise kehalisuse vaatenurgast ei ole keha ainult kultuuriliste representatsioonide objekt, vaid materiaalne ja afektiivne entiteet, millel on võime osutada vastupanu normatiivsetele identiteetidele ja hierarhiatele. Strateegiline kehalisus loob materiaalse aluse maailmaga suhestumiseks, rõhutades keha rolli kogemuste ja tähenduste loomisel.

Intiimsuse ja kehaliste kogemuste väljendamiseks ning kehasid kujundavate võimurežiimide uurimiseks sobib hästi just luulevorm. Luule toob esile keha ja keele materiaalsuse kokkupuutepunktid: keel on materiaalne nähtus, mida keha ühtaegu toodab ja tajub. Keha materiaalsus viitab füüsilisele kehale, mida on mõjutanud ja kujundanud erinevad sotsiaalsed, kultuurilised ja poliitilised jõud. Luulekeele materiaalsus avaldub nii selle vormilistes elementides (heli, rütm, visuaalne kuju paberil või ekraanil) kui ka loomisprotsessis ja vastuvõtus, kutsudes lugejas või kuulajas esile vahetuid kehalisi reaktsioone. Luule vormiline paindlikkus võimaldab esitada kehalisi kogemusi viisidel, mis tihti ei mahu mittepoeetilise keele piiridesse. Tähendus ei teki üksnes semantilise sisu, vaid keeleliste elementide materiaalsuse kaudu (vt Milne 2018, lk 43–48). Rikkaliku ja metafoorse keele abil saab luua uudseid seoseid keha ja seda ümbritseva maailma vahel ning luule rütmilised omadused võivad peegeldada ja esile kutsuda kehalisi tundeid (*bodily feeling*). Luules saab kehast koht, kus kohtuvad intiimne kogemus ja laiem sotsiaalne tähendusloome.

5. *nahast seinad sulavad sulavad*

Grigorjeva ja Choi luules ilmneb strateegiline kehalisus eelkõige keele ja keha piiride hajumises, mis toob esile keele ja keha lahutamatu seose tähenduse loomisel. Keha on kujutatud poorse ja muutlikuna, mis hägustab piire sisemise ja välise, individuaalse ja kollektiivse vahel. Keha ei ole „suletud naha anatoomilistesse piiridesse“ – toimub pidev dünaamiline dialoog keha ja väliskeskonna vahel (Grosz, 1994, lk 79; vrd Alaimo, 2008; Barad, 2008; Tuana, 2008). Mõlemad luuletajad uurivad oma loomingus viise, kuidas keel ja keha vastastikku moodustuvad. Nende luules väljendub see keele füüsilises tekitamises: sõnad sünnivad kehast,

huulte, keele ja kõri liikumisest. Samal ajal mõjutab keel keha, kutsudes lugejates esile füüsilisi reaktsioone. Keha ja keel pole seega eraldiseisvad üksused, vaid vastastikku põimunud ja teineteist pidevalt kujundavad kooslused.

Kehalisuse voolavus ja piiride hajuvus väljenduvad selgelt Grigorjeva luuletuses „Mudane mina“ (2023, lk 14), kus „mina“ piirid sulavad ja segunevad ümbritsevaga. Kehas, mille „olemise servad pehmenevad“ ja „nahast seinad sulavad“, on subjekti piirid venitatavad ja läbitavad. Luuletus destabiliseerib seeläbi piire subjekti ja maailma, keha ja keele vahel. Keha ei ole siin suletud ja fikseeritud üksus, vaid avatud ja muutuv kooslus, mis on püsivas vastastikmõjus teda ümbritseva keskkonnaga. Kehalise avatuse tunnet loob ka pidev korduse ja alliteratsiooni kasutamine. Keele materiaalsus ei tule esile ainult sõnade tähenduse kaudu, vaid ka nende kõla ja tekstuuri tekitavad kujutluspilte protsessidest, mida need kirjeldavad. Piirid muutuvad häguseks „mina“ ja teise, üksiku ja kollektiivse vahel, kui luulemina teatab, et „nüüdsest võtan vastu kõik / kes ei kuulu kõik väikesed suured ebaseaduslikud passita näota“ (Grigorjeva, 2023, lk 14). Keha muutub siin radikaalselt avatuks kohaks, mis seisab vastu kodakondsuse, seaduslikkuse ja identiteedi reguleerivatele kategooriatele.

Piiride ja binaarsuste hülgamine laieneb luuletuse vormilistele omadustele: punktuatsiooni, suurtähtede ja selgete süntaktiliste üksuste puudumine teeb ka teksti voolavaks, ebastabiilseks ja avatuks. Ühest küljest seisab luuletus vastu tekstist üle libistamisele ja selle kiirele tarbimisele, nõudes lugejalt keskendumist, mis on sama kehaline ja süüvinud kui kehalised seisundid, mida luuletus kirjeldab. Teisest küljest võib teksti voolavust ja süntaktilist vabadust tõlgendada strateegiana avada tekst erinevatele lugemisviisidele: nagu luulemina „võta[b] vastu kõik / kes ei kuulu“, võib ka teksti vormiline avatus luua ruumi erinevate lugejate ja lugemispraktikate jaoks, kutsudes teksti täitma lugemise hetkes loodud tähendustega.

Arusaama kehast kui materiaalse ja diskursiivse sulamist on kujutatud ka Grigorjeva luuletuses „Keelita end mitte rääkima“ (2023, lk

98). Mitmetähenduslik keel ei ole siin kehaväline, vaid midagi, mis on ise osa kehast. Nii suus olev keel kui ka KEEL, mida võib lugeda lingvistilise tähistamise süsteemina, on materiaalsed. Mõlemat keelt saab „katki hammustada“, aga KEELT on võimalik ka endale võtta, enda omaks teha. Pidev sibilantide ja tremulantide kasutus luuletuses – „sisista“, „põrista“, „sssid“, „rrid“ – rõhutab keele ja KEELE materiaalsust ning seda, kuidas sõnad ei ole lihtsalt abstraktsed tähistajad, vaid alati kehadega toodetud. Luuletuse kõneleja julgustab: „võta julgelt sõna nagu on / võetud läbi aegade sind lõika läbi ta sõnade kõrid las jooksevad / tühjaks uhkuse õhust“. Vägivaldne kujund KEELEST kui „ta sõnade kõrist“, mida saab läbi lõigata, osutab KEELE kasutusviisidele, mis on võimaldanud teatud häáli vaigistada ja kehasid kontrollida. Samas toob kõneleja esile võimaluse „hammustada end sellesse hammustada enda keeles“, hammustada vastu KEELELE, mis püüab kõnetatavat vaigistada. Üleskutse keelde hammustada viitab võimalusele KEELT ümber töötada ja taasmõtestada viisil, mis lubab öelda välja seda, mis ongi varem olnud maha surutud või marginaliseeritud. See aitab kaasa „kõneleda tagasi“ dominantsetele diskursustele ja luua KEELE sees uusi tähendusvälju.

Keele materiaalsus ja füüsiline pingutus keele tootmiseks on tugevalt esil ka Franny Choi luuletuses „We Used Our Words We Used What Words We Had“ (2022, lk 23)⁴. Keele ja keha seotus esildub läbi viidete kehaosadele, mis keele loomises osalevad. Alliteratsioon ja korduvad viited sõnadele ning sõnu tootvatele füüsilistele protsessidele maalivad pildi pidevalt töötavast, pingutavast kehast, pildi kehast, millest väljendamise peab välja väänama, justkui kehast endast taotaks väljendusvahendit.⁵ Kõneakt ja eneseväljendus on siin kärsitu, peaaegu vägivaldne protsess, mida aga on vaja, et väljendamisest, vokaalide väänamisest ja frikatiivide vormimisest tuleksid välja tähendused. Keel ei

⁴ Luuletuse täistekst: <https://www.poetryfoundation.org/poetrymagazine/poems/151512/we-used-our-words-we-used-what-words-we-had>.

⁵ „what words we had we wielded, kneeled, / we knelt. & wept we wring the wet the sweat / we wracked our lips we rang for words“ (Choi, 2022, lk 23).

ole siin abstraktne süsteem, vaid kehaline protsess, mida ei saa lahutada sõnade artikuleerimise füüsilisest pingutusest.

Samal ajal on kehaline ja keeleline kogemus paratamatult seotud ümbritseva maailma juba kehtivate tähendusväljadega. Luuletuse läbiv luulemeie viitab, et see keelega maadlev keha on olemuslikult intersubjektiivne.⁶ Fraasi „what words we had“ kordumine osutab keele piiratusele ja selle sõltuvusele kehast, milles ta sünnib. Keele tootmise kehalisuse fookus ühildub Baradi (2008) intraaktiivse protsessi mõistega, kus tähendus tekib materiaal-diskursiivsete praktikate põimumisel. Luulemeie märkab, et juba ette antud „sõnade tunnetatav väärtus“ on „stagneerunud“, „pooleks murtud“, „auklik“ ja „poorne“, kuid jätkab sõnade vormimist ja töötlemist, et uued tähendusväljad luua (Choi, 2022, lk 23). Vaatamata valikute piiratusetele on luuletuses rõhutatud tähendus- ja väärtusloome protsessi kollektiivsust ja intraaktiivset vastastikusust.

Kuigi Choi ja Grigorjeva pööravad mõlemad tähelepanu kehalisele keelele, lähenevad nad sellele selgelt erineval viisil. Choi lähenemine on metakeeleline, mis tähendab, et ta keskendub keele loomise füüsilistele aspektidele. Ta juhib tähelepanu kehalisele tootmisele, rõhutades, kuidas keele toovad kuuldavale füüsilised protsessid – huulte liikumine, hääle tekitamine kõris või keele liigutamine suus. Luuletus „We Used Our Words We Used What Words We Had“ tõstab fookusesse just suu ja huuled, mis illustreerivad, kuidas sisemine keel muutub väliseks kõneks kehaliste pingutuste kaudu: „me rüüstasime oma huuli me hüüdsime sõnade järele“ (Choi, 2022, lk 23). Kuigi ka Grigorjeva luuletustes on keel ja KEEL selgesti ühendatud, kasutab Grigorjeva tervet keha mõtleja ja kõneleva pinnana. Näiteks võib muutuda nahk mõtlemis- ja suhtlemisvahendiks: „oleme nahaga mõtlejad mina tulen sinu nahale vastu tulles esmalt / ise oma naha pinnale“ (Grigorjeva, 2023, lk 96). Grigorjeva luules saab keha omaette KEELEKS, mis võimaldab vahetut ja intiimset suhtlust.

---

⁶ Vt Crossley, 1996.

Erinevustest hoolimata on nii Choi kui ka Grigorjeva loomingus märgatav taotluslik keerukus, mis nõuab lugejalt teksti mõistmiseks aktiivset pingutust. Choi saavutab selle keeruka sõnamängu, rohket kirjavahemärkide ja ebatavalise süntaksi abil. Näiteks on ühes tema varasemas luulekogus ilmunud luuletuses „Just Like a Woman“ kasutatud semikooloneid, mõtte- ja kaldkriipse, mis lõhuvad lugemisrütmi (Choi, 2014, lk 43). Grigorjeva seevastu kasutab sageli kirjavahemärkideta, voolavat ja hajusat teksti, mille sees võib lugejal olla raske orienteeruda. Sellise tekstiga kohtumisel tuleb lugejal otsustada, kas tegelda aktiivselt teksti ambivalentsuse lahtiharutamise või lasta end teksti rütmil ja voolavusel kanda.

Grigorjeva ja Choi lähenemine keele materiaalsusele täiendavad teineteist: mõlema autori loomingus hägustuvad vormi ja sisu, kõneleva keha ja kõneldava keele vahelised piirid. Kehalist keelt kasutades pakuvad autorid viise keha ja keele suhte ümbermõtestamiseks – nad kutsuvad lugejaid maailma, kus sõnadel on kaal ja tekstuur, kus keelt saab maitsta ja mäluda ning kus „mina“, keha ja sõna piirid on pidevas nihkes ja ümberkujunemises. Mõlemad autorid rõhutavad seega kehalisuse põhimõttelist avatust ja mittetäielikkust ning keha potentsiaali ühendada ja vahendada erinevaid keelelisi ja kogemuslikke sfääre.

6. viin su nüüd tagasi aega

Kriisiolukordades, kus tavapärased arusaamad lineaarsest progressist kaotavad oma veenvuse, tuleb esile afektiivne ja vahendatud ajalisuus. Sellises situatsioonis kogeme aega kui midagi kihistunut ja ebastabiilset, kui intensiivselt tihedat hetke, mis nõuab eriti valvsat tähelepanu (Berlant, 2011, lk 4). Kehas ladestunud ajaloolised traumad loovad Grigorjeva ja Choi loomingus kihilise ajalisuse, mis hakkab õõnestama lineaarset ajataju. Nende looming avab ruumi, kus oleviku „ummikseis“ muutub tajutavaks – kriisistunud, ebakindlat olevikku vormivad nii mineviku pärand kui ka tuleviku määratus. Siin saab kogeda „väljavenitatud nüüd-hetke“ afektiivseid ja materiaalseid mõõtmeid (Berlant, 2011, lk 5). Ajaline mitmetasandilisus tuleb luuletustes välja vormilise kihilisuse,

mineviku ja oleviku kõrvutamise ja fragmentatsiooni kaudu. Luuletekstid ei paku lihtsaid lahendusi, vaid pigem kutsuvad lugejaid peatuma ja süvenema kehalistesse ning afektiivsetesse mikroprotsessidesse, mille kaudu aega ja ajalugu kogeme.

Nii Grigorjeva kui ka Choi luulesse on tugevalt sisse kirjutatud nende konkreetne kultuuriline ja ajalooline kontekst. Grigorjeva luuletus „Dekoloniaalne nelk“ (2023, lk 54–55) toob esile nõukogude mineviku pärandi ja selle jälje olevikus. Luuletuses liigub luulemina lapsepõlve ja täiskasvanuea vahel. Ajajärgudevahelist üleminekut tähistavad leheküljel ruumiline ja ajaline lünk. Lehekülgedevaheline ruum muutub tühjaks tsooniks, jättes lugejale vastutuse teha omad järeldused sündmustest ja protsessidest, mis neid perioode ühendavad. Luuletuses on kasutatud ebamääraseid ajalisi tähistusi, nagu „ei mäleta täpset hetke“, „tol hetkel“, „hiljem“, „nüüd“, mis viitavad küll konkreetsetele sündmustele, kuid jäävad oma viidetes siiski ebamääraseks. Liikudes mineviku ja oleviku vahel, viib luuletus läbi nelgi kui sümboli ümbertõlgendamise ning mõtestab ümber mälu kehalise ja poliitilise vastupanu vahelised suhted. Kõneleja tekitab kihilise aja, mille kaudu ta laseb lahti pealesurutud arusaamadest – kõneleja toob „nüüd“ lille „tagasi aega“, mil see oli „üks lill teiste seas“ – enne kui see „massimõrvarite / tanki pandi“. Luuletus ei esita minevikku ega olevikku konkreetse või lineaarsena, vaid väljendab perioode kihilisena ja üksteise sisse peidetud ajaliste tasanditena.

Choi tõstab esile kolonialismi, okupatsiooni, sõja ja sunnitud rände jätkuva mõju Korea poolsaare kontekstis. Luuletus „Amid Rising Tensions on the Korean Peninsula“⁷ tegeleb sõja pärandiga ning sellega, kuidas see on kujundanud korea rahva kollektiivset mälu ja identiteeti (Choi, 2022, lk 50–51). Luuletus on struktureeritud fragmentaarsete ja kõrvutatud lausetena, kusjuures iga rida on jagatud kahte veergu, mida saab lugeda nii horisontaalselt kui ka vertikaalselt. Selline vormiline ülesehitus loob ajalise ja ruumilise nihke, peegeldades sõja ja okupatsiooni

⁷ Üks versioon luuletuse tekstist: <https://poems.com/poem/amid-rising-tensions-on-the-korean-peninsula/>. Paris Review' ajakirjas 2019. aastal avaldatud teksti ja Choi 2022. aasta kogumikus ilmunud teksti vahel on erinevusi.

trauma jätkuvat mõju korealaste elus mõlemal pool jagunenud poolsaart. Luuletuse arenedes uurib Choi, kuidas kollektiivne trauma on naiste kehadesse sisse kirjutatud: „Me nimed olid /.../ õmmeldud otse rinda. Me elame – /.../ halvad mälestused / peavad elama kuskil. Miks mitte / kehas?“ Read viitavad, kuidas sõja ja kolonialismi vägivald on otseses ja kaudses mõttes kehadesse „sisse õmmeldud“, luues kehalise mälu, mis füüsiliselt endas minevikku talletab (vt Mortimer-Sandilands, 2008, lk 279). Tõstes esiplaanile mälu materiaalsuse ja trauma püsimise kehas, lükkab Choi ümber arusaama Korea sõjast kui kaugest ja unustatud konfliktist.

Kordus ja viited kollektiivsele mälule on tugevalt sees Choi luuletuse viimastes ridades: „Oleme vähemalt vabad, et / nutta ja väriseda, jah, ja toita oma lapsi, / unistada tulest, mis meid lõi, lõhestades / meie *meie*, meie hinnalise nõude *meie / meile* kes peaaegu, mõnel päeval, mäletavad“ (Choi, 2022, lk 50–51)⁸. Mõttekriips viimases reas jätab luuletuse avatuks, viidates pidevale ja pooleliolevale dekoloniseerimise protsessile. Katkised ja mitmeti loetavad read ning sõna „meie“ kordus osutavad tahtele tuua oma kehad, oma maa, oma ajalugu tagasi aega, mida peaaegu on veel võimalik mäletada, aega, mis ei olnud defineeritud sõjast ja okupatsioonist. Ajalisuse fragmenteerimine ja kõrvutamine lõhuvad siin traditsioonilist käsitlust ajaloost ning loovad ruumi alternatiivse ajakogemuse võimalikkusele.

Choi luuletus „Comfort Poem“ (2022, lk 35–39)⁹ jätkab seksuaalse vägivalda ja sõjalise okupatsiooni põlvkondlike traumade käsitlemist, seostades Jaapani koloniaalperioodiaegse korea naiste orjastamise kaasaja ühiskonnas jätkuva soolise ja rassilise ebavõrdsusega. Luuletus liigub oleviku ja mineviku vahel, alustades verbidega oleviku ajavormis, ning

⁸ Horisontaalselt lugedes on originaaltekst: „We’re free, at least, to / sob and shudder, yes, and feed our babies, / dream of the fires that made us by splitting / our *our*, our precious claim to *our* – / the *us* we almost, some days, remember.“

Vertikaalselt lugedes on originaaltekst: „Yes, we / sob and shudder, yes, and feed our babies, / our *our*, our precious claim to *our* – /.../ We’re free, at least, to / dream of the fires that made us by splitting / the *us* we almost, some days, remember.“

⁹ Luuletuse täistekst: <https://poems.com/poem/comfort-poem/>.

nihkub siis määramatusse varasemasse hetke, mille on esile kutsunud sõna „comfort“ sissesuumimine. Kuigi sõna „comfort“ pakub olevikus kõnelejale lohutust sülearvuti soojuste ja süles oleva nurruva kassi kaudu, katkestab oleviku mugavust ajaloolise vägivalda sissetung: fraasi „comfort woman“¹⁰ vahendusel on kõneleja sunnitud silmitsi seisma seksuaalse vägivalda pärandiga. Choi dekonstrueerib väljendit „comfort woman“, eraldades ja korrates sõnu „comfort“ ja „woman“. Sõnapaari korduv esinemine luuletuse vältel rõhutab, kuidas sõna „comfort“ (‘lohotus, mugavus’) varjab nähtuse tegelikku olemust – süstemaatilist seksuaalset orjastamist. Choi luuletuse ridade ja salvide vaheline ruum loob mõttepause, mille täitmine jääb lugeja õlgadele – sõnade visuaalne paigutus lehel, tühikud ja kordused aeglustavad luuletuse lugemist, sundides lugejat mõtestama teatud sõnade ühendamise traagilisust.

Fraasi „comfort woman“ kordumine luuletuse vältel rõhutab trauma pidevat järelkaja, viise, kuidas minevik jätkuvalt olevikku kujundab. Kõneleja keha muutub luuletuses ajaliste kihistuste talletajaks, materiaalseks arhiiviks, mis kannab endas nii isiklikke kui ka kollektiivseid haavu ja mälestusi. Luuletuse fragmenteeritud vorm näitlikustab, et ajalugu ei ole lineaarne narratiiv, vaid pigem mälestuste, taju ja afektide keerukas võrgustik, mis pidevalt olevikuhetkes taas pinnale kerkib. Liikumine erinevate ajaliste registrite vahel pakub alust põlvkondadeülese trauma käsitlemiseks. Samas, kihiline aeg võib takistada edasiminekut, sest luuletuse viimased read viitavad katkise mineviku siamaani kestvale survele¹¹.

Choi luuletustes „Comfort Poem“ ja „Amid Rising Tensions on the Korean Peninsula“ ning Grigorjeva luuletuses „Dekoloniaalne nelk“ on keha kujutatud kooslusena, mida vormivad ja kujundavad ajaloolised, sotsiaalsed ja poliitilised tähendused (vt Grosz, 1994; Hekman, 2008). Luuletustes tuleb esile aja fragmenteeritus, väljavenitatus ja kihilisus, kus

¹⁰ „Comfort woman“ viitab II maailmasõja ajal Jaapani sõjaväe poolt sunniviisiliselt värvatud naistele, peamiselt Korea, Hiina ja teiste okupeeritud territooriumite elanikele, keda sunniti pakkuma seksuaalteenuseid Jaapani sõduritele.

¹¹ „there’s nothing more to say. no next time / but the broken before“ (Choi, 2022, lk 39).

hetkeolukorda on ladestunud mineviku hetked ning kus puudub selge eristus eri ajajärgude vahel – erinevad hetked ja ajastud eksisteerivad kõrvuti ja üheaegselt, moodustades „tiheda“ ajalise (vt Berlant, 2011). Nii Choi kui ka Grigorjeva puhul ei ole minevik kunagi täielikult möödas, vaid jätkuvalt olevis, talletunud kehasse, mälestustesse ja materiaalsesse objektidesse. Samal ajal ei ole minevik kujutatud fikseeritu või muutumatu, vaid pigem millenagi, mida on võimalik tagasi nõuda, ümber mõtestada, uute tähendustega ladestada. Mineviku tagasinõudmine ei ole aga kunagi puhtalt diskursiivne või sümboolne akt, vaid midagi, mis on lahutamatu seotud kehade ja keha materiaalse kontekstiga. Keha muutub tekstides kompleksseks keskkonnaks, kus kohtuvad ruum ja aeg, minevik ja olevik. Mõlema autori looming toob esile, kuidas keha on vormitud ajalooliste traumade ja mälu materiaalsuse kaudu, ning võimaldab süüvida naha all peituvatesse tähenduskihtidesse, et mõista keerukaid seoseid kehade, meelte ja maastike vahel, mis kujundavad meie aja- ja ruumitaju.

7. miks ma siis kurat küll ei või olla luuletaja

Kaasaegsel kirjandusel ja eriti nüüdisluulel on eriline roll hetkeolukorra diagnoosimisel ja formuleerimisel. Luules ei väljendu ainult sotsiaalsete tingimuste peegeldus, vaid luuletus võib muutuda ühiskonnastruktuure mõtestavaks ja kritiseerivaks instrumendiks (Milne, 2018; Scappetone, 2007). Strateegilise kehalise poeetika kaudu tegelevad Grigorjeva ja Choi kriitikavormiga, mis põhineb kehalise kogemuse materiaalsel reaalsusel, kirjutades samal ajal ümber narratiive, mille kaudu kehasid mõistetakse ja esitatakse. See aitab visandada alternatiivi neoliberaalsele arusaamale kehast kui kasutatavast ressursist. Kõnelev, töötav keha on esitatud pinnana sotsiaalpoliitilistele määratlustele (*social inscriptions*), mis toodavad soolist, rassilist ja klassikuuluvusega subjektsust (Grosz, 1994). Seega ei ole kehalisus pelgalt individuaalne või isiklik, vaid alati juba poliitiliselt ja ajalooliselt laetud ning selle kaudu potentsiaalselt kollektiivne muutuste kandja.

Kriiside pikaajaline kulgemine ja kihiline ajalisus on andnud alust rahulolematust väljendavatele afektidele, mille kohta kasutan Sianne Ngai (2005) mõistet „koledad tunded“ (*ugly feelings*). Ngai kirjelduse järgi on koledad tunded väheolulised, vähemärgatavad, kuid püsivad, torkivad, väljavenitatud ja laialivalguvad. Ngai (2005) väidab, et ebamäärased ja ambivalentssed afektid, nagu näiteks ärritus (*irratation*), ärevus (*anxiety*) ja küllastus (*stuplimity*), on eriti iseloomulikud neoliberaalsele subjektiivsusele. Need afektid peegeldavad subjekti frustratsiooni ja võõrandumist, aga ka neoliberaalse ühiskonna sisemisi vastuolusid. Samas ei ole need tunded pelgalt passiivsed reaktsioonid. Koledad tunded võivad küll viidata kriisisituatsiooni haprusele ja kokkuvarisemise potentsiaalile, kuid samal ajal võimaldada vastu seista kehtivatele normidele ja esitada nõudmisi potentsiaalsete muutuste kohta (Ngai, 2005, lk 3).

Grigorjeva ja Choi luule toob esile erinevaid rahulolematuse ja võõrandumise vorme, mis iseloomustavad elu kaasaegses ühiskonnas. Nende loomingus peegeldavad koledad tunded kogemust, kus pidev ebakindlus on normaliseeritud ja turvatunne koduses maailmas kadunud. Mõlemad siin käsitletud luulekogud pakuvad väljendust kogemustele kriisisituatsioonist, mis nõuab teadvustamist ja äratundmist, kuid mida on tihti raske raamidesse sundida ja välja öelda. Mõlemas luulekogus on autorid koleda, nõrga, marginaalse ja negatiivse poole pöördumisega üritanud mõtestada kriisi tavalisuse kogemust ning selle mõju igapäevaelus. Luuletustes väljendatud koledad tunded ei ole pelgalt isiklikud reaktsioonid maailmas toimuvale, vaid osutavad laiematele süsteemsetele probleemidele ja pingetele.

Grigorjeva ja Choi luules on kesksel kohal kapitalistlike tootmis- ja taastootmissuhete kriitika. Nende tekstid näitavad, kuidas kehad on allutatud turuloogikale ning objektistatud majanduslike ja poliitiliste eesmärkide saavutamiseks. Eriti haavatavad ja eksploateerimisele vastuvõtlikud on siin soolistatud, rassistatud ja klassikuuluvuselt märgistatud kehad. Autorite väljendatud rahulolematust loob alternatiivse afektiivse maastiku, mis seisab vastu neoliberaalse kapitalismi nõudmistele ning kujutab uusi kollektiivsuse ja solidaarsuse vorme kriisi ja

ummikseisuga silmitsi seistes. Selle laiema rahulolematuse raames keskendun kolmele ülalmainitud spetsiifilisele tundele, mida Ngai (2005) seostab kehalisusega: ärritusele, ärevusele ja küllastusele.

Ärritus on väikese intensiivsusega, kuid püsivalt häiriv ebamugavustunne, mis hägustab piire sisemiste emotsioonide ja väliste kehaliste ärritajate vahel (Ngai, 2005, lk 35). Grigorjeva ja Choi luuletustes väljendab ärritus rahulolematust heteropatriarhaalse kapitalismi normatiivsete ootuste ja struktuuride vastu. Mõlema allnimetatud luuletuse kõnelejad väljendavad läbivat ebamugavus- ja frustratsioonitunnet selle suhtes, kuidas nende kehasid, ihasid ja loomingulisust distsiplineeritakse süsteemides, mis seavad esikohale kapitali taastootmise traditsiooniliste töötamisvormide, soorollide ja peremudelite kaudu. Ärritus ei kerki esile mitte ainult psühholoogilise ebamugavuse või frustratsioonina, vaid ka tunnetusliku, kehalise kogemusena läbi viidete füüsilisele maailmakogemusele. Ärritus on siin pindmine, nahapealne, somaatiline ning toob esile, kuidas kehas on tehtud poliitiline objekt süsteemi taastootmise teenistuses.

Grigorjeva luuletuses „Jah ei taha omada meest“ (2023, lk 28–29) väljendub ärritus korduvas keeldumises traditsioonilistest soorollidest ja omaenda loomingulise agentsuse kinnitamisest. Kõneleja korduvad deklaratsioonid selle kohta, mida ta tahab ja ei taha – „ei taha omada meest / ei taha lapsi / tahan doktorikraadi“ – võtavad selge positsiooni heteronormatiivsete reeglite vastu. Kõneleja keeldumine kaasa minemast on tekkinud äratundmisest, kuidas naiste tööjõudu, nii reproduktiivset kui ka produktiivset, on ajalooliselt ekspluateeritud, et kindlustada vähemusi rõhuvate süsteemide jätkusuutlikkust. Kapitali nõudmistest ja naiste kehade reguleerimise vaheline seos põhineb kõneleja mõtisklustel oma perekonna ajaloo üle, kus naised on peamiselt tegelenud „partnerite otsimise ja laste saamisega“, töötades samal ajal enamasti „lihtsatel ja füüsiliselt rasketel töödel“. Viide kõneleja „pehmetele kätele“ ja kontrast tema esivanemate „karedate kätega“ tõstavad esile ühiskonna nõudmised produktiivsetele töötajatele. „Pehmed käed“ sümboliseerivad siin nii ühiskonna ootusi kui ka kõneleja keeldumist nendele ootustele vastata. Takistus tsükli murda ja

kehaga hoopis midagi muud, loomingulist toota tuleb ühiskonna distsiplinaarsetest kontrollimehhanismidest, kus määratud iluideaalid ei lähe kokku „ühe viltuse äärmise hambaga“ (Grigorjeva, 2023, lk 29).

Choi luuletuses „Unlove Poem“¹² (2022, lk 66–70) muutub keha poliitiliseks objektiks läbi kõneleja sildistava enesemääratluse: rassismi, seksismi ja heteronormatiivsuse mõjul allub keha turuloogika hindavale pilgule, muutudes „armastamatuks“ (*unloveable*). Solvangute kuhjamise ja sõna „unloveable“ kordamisega luuletuse vältel tabatakse hästi, kuidas väljastpoolt tulevad keha distsiplineerivad narratiivid muutuvad sisemisteks tõdedeks. Keskse tähendusega korduv mitmekihiline fraas „kaugusega-kaetud-nahk“ (*distance-skinned*) peegeldab kõneleja keerulist suhet ümbritseva maailmaga ning toob esile pideva võitluse läheduse ja kauguse, kuuluvuse ja võõrandumise vahel. See viitab nahale kui piirile, mis eraldab „mina“ teistest. Kehaline võõrandumine väljendub ka viidetes omaenda mädanevale kehale (*rotted-out bulb*), mille sees olevat väärtusetuse tunnet üritab kõneleja välja kaevata¹³ (Choi, 2022, lk 67).

Sarnaselt Grigorjeva luuletusega on kõneleja isiklikud kogemused asetatud ajaloolise ja soolise ärakasutamise konteksti¹⁴. Choi luuletuses väljendunud ärritus on suunatud mitte ainult vägivalla vahetutele toimepanijatele, vaid ka laiematele süsteemidele, mis rõhumist ja ärakasutamist võimaldavad. Kõneleja väljendab distantseerimist oleviku domineerivast kultuurist, aga ka oma perekonna minevikust (Choi, 2022, lk 67–68). Kõdunemise metafoorid ilmuvad uuesti luuletuse viimastel lehekülgedel ning loovad ühenduse oleviku ja mineviku, kõneleja ja tema esivanemate vahel¹⁵. Vägivalla sümbolid põimuvad siin rituaalsete elementidega, luues ruumi, kus kõneleja tunnetab esivanemate kogemust

¹² Luuletuse täistekst: <https://aprweb.org/poems/unlove-poem>.

¹³ „hauling out the wet stuff, cracking my compost heart under a shovel’s faceless verdict“ (Choi, 2022, lk 67)

¹⁴ „I come from a short line of women / who were handed husbands as salvation from rape“ (Choi, 2022, lk 67).

¹⁵ „I’m made of grandmother, until the ritual musk of their dreams / is sprouting from my skull: sandalwood, ambergris, copper / of blood, coin copper, clay of approaching dusk“ (Choi, 2022, lk 70).

oma kehaga. Kehale suunatud vägivald muudab keha võõraks ja kaugeks, kuid „õnnis juuremädanik“ muudab trauma pärandi kōdunevaks (Choi, 2022, lk 70).

Vaatamata oma ebamäärasele olemusele osutab ärritus konkreetsetele ebamugavustele ja ärritajatele, mis häirivad nii kehaliselt kui ka emotsionaalselt. Rõhutades tunde pinnapealsust, keelduvad luuletused aktsepteerimast, et tunded peavad viisakalt „paiknema pinna all või naha all“, et need oleksid poliitiliselt tõsiseltvõetavad (Ngai, 2005, lk 208). Ärritus ei esine pelgalt psühholoogilise seisundina, vaid kehaliselt tajutava ebamugavustundena, mis toob esile kehade politiseerituse ja soolistatud võimusuhted. Nende luuletuste pindmist ärritust võib näha osana laiemast feministlikust kriitikast, mis püüab keha endale tagasi nõuda, mitte seda süsteemide taastootmise võõrandava ja rõhuva loogika kätte jätta.

Teine tunne, mis siin käsitletud Choi ja Grigorjeva tekstidest intensiivselt välja tuleb, on ärevus. Ärevus on tulevikku suunatud, ebamäärase objektiga afekt, mida iseloomustab teatud hirmude ja negatiivsete ootuste orienteeritus väljapoole (Ngai, 2005, lk 209–210). Allolevates näidetes on ärevus seotud tehnoloogia võõrandava mõjuga. Choi luuletuses „Poem with an End in Sight“ (2022, lk 9–10) on esimestes ridades tähelepanu juhitud kõneleja võimetusele registreerida ekraanil toimuvat. Kõneleja ei suuda reageerida talle mõeldud infole ega seda töödelda. Isiklikud saavutused on seatud kõrvuti laiemate süsteemsete probleemidega, mida kõneleja ei ole suuteline lahendada. Kõneleja „miljon ideed“ ja „kaks ülikoolikraadi“ on ebapiisavad, kui tuleb seista silmitsi kriisidega, mis väsitavad ja muudavad kõneleja võimetuks. Kõneleja ajuvaba uudiste sirvimine on kõrvutatud tema kohatu optimismiga, mis ühtaegu loob lootuse ja võimalikkustunde, aga muudab võimatuks parema tuleviku realiseerimise (Choi, 2022, lk 9; vt Berlant, 2011). Ärevus, mis luuletust läbib, pole seotud konkreetse objekti või sündmusega, vaid üldisema kriisisituatsiooniga, mis tekitab luuleminale eksistentsiaalse ja poliitilise halvatus.

Grigorjeva luuletuses „Faili allalaadimiseks kuluv aeg“ (2023, lk 94) on ärevus veel selgemalt seotud tehnoloogia ja selle mõjuga ajatunnetusele.

Kõneleja toob esile, kuidas „faili allalaadimiseks kuluv aeg“ on saanud ainsaks hetkeks pühenduda mittedigitaalsetele, füüsilistele tegevustele alates enesehoolitsusest poliitilise aktivismini välja. Huumoorikale toonile vaatamata loob pikk fraas „varsti on faili allalaadimiseks / kuluv aeg ainus aeg“ ärevustunde nii monotoonse korduse kui ka selle kaudu, et näitab, kuidas tehnoloogia tungimine igapäevaellu muutub üha vältimatuks. Luuletuses väljendatud ärevus tuleneb arusaamast, et tehnofeodalistliku ühiskonna vormitud ajalikus muutab täielikult meie suhestumist maailma ja teiste inimestega. Nende tegevuste nimekiri, mida kõneleja üritab allalaadimistevahelistesse intervallidesse mahutada, muutub järjest mahukamaks: kui küünelõikus või kassi paitamine võib isegi faili allalaadimiseks kuluva aja sisse mahtuda, siis maailmapäästmise peab pooleli jätma, sest fail on laaditud. Kehalised, mööduvad ja muud intiimsed kogemused muutuvad pideva virtuaalsusega võrreldes siinkohal teisejärguliseks.

Grigorjeva luuletuse järsku ja antiklimaktilist lõppu võib pidada kommentaariks vastuoludele neoliberaalses ühiskonnas, kus isegi kõige radikaalsemaid soove ja püüdlusi kujundavad lõpuks materiaalsed tingimused. Kriitika selle kohta, kuidas tähelepanumajandus on meid programmeerinud virtuaalset füüsilise ja sotsiaalse ees eelistama, demonstreerib vastupanu raskust ja keerukust, sest optimismi saadab tihti julmus ja tulevikku iseloomustab võimaliku alternatiivi kättesaamatus (Berlant, 2011). Ometi viitab Grigorjeva luuletus kehalise vastupanu võimalusele, viisile pöörata tähelepanu materiaalsetele ja afektiivsetele mõõtmetele, mis ei ole määratud ainult kapitalistliku ratsionaalsuse loogikast. Praegu jäävad veel vabaks hetked faili allalaadimiste vahel – hetked, mis pole täielikult allutatud produktiivsuse ja tõhususe püüdmisele. Ärevust saab siin käsitada afektiivse ja poliitilise rahulolematuse vormina, viisina nõuda tagasi materiaalset ja tähenduslikku digitaalse kapitalismi lünkades (vt Dean, 2009)

Viimasena toon esile Ngai mõiste „küllastus“ (*stuplimity*), mis pakub veel ühe viisi mõistmaks kaasaegse rahulolematuse afektiivset maastikku. „Küllastus“ tähistab šoki, hämmastuse ja igavuse segu, mis

tekib, kui katastroofiliste sündmuste järjepidev kordumine viib kurnava, uimastava tüdimuseni (Ngai, 2005, lk 36, 261–262, 272–273). Küllastuses kuhjub kapitalismi võõrandav ja tuimestav mõju. Väljatoodud näidetes tuleb hästi esile, kuidas kuhjuv ajalooline vägivald ja tarbimiskultuuri tuimestav efekt tekitavad igapäevases olemises küllastustunde.

Grigorjeva luuletuses „Ateena ajaloolane poliitik“ (2023, lk 44–46) tuleb esile domineerimise ja alistumise tsüklilisus ning see, kuidas ekspluateerimist on kerge korrata, sest hirm „käsutamise“ ees ajendab teisi käsutama. Kerge on muutuda kaasosaliseks allutamise ja ekspluateerimise masinavärgis, sest „kõige ohtlikum inimene“ pole mitte „püramiidi tipus“ olev kindral, vaid see, kes „pimesi täidab käsku“ (*ibid.*, lk 44). Korduma hakkab küsimus, „mida teha oma sisemise / pisikese suurmehest wannabega / kes tahab kõigile näidata / milleks ta võimeline on“ (*ibid.*). Kordus tõstab esile ettevõtliku indiviidi enesetõestamise soovid ja hävitavad impulsid, mis taastoodavad ajaloolise terrori tsükli. Lõksu jäämise tunne võimendub, kui korduma hakkab sõna „tapame“, mis on seostatud terve hulga tapmismeetodite, -motiivide ja -objektidega. Sõna „tapame“ kuhjumine loob uimastava efekti, uputades lugeja vägivalda ulatuslikkusesse. Pideva korduse järel kaotab sõna oma intensiivsuse, sest kordus tuimestab selle mõju. „Tapame“ laguneb lõpuks onomatopoeetilisteks fragmentideks, mis süvendavad tähenduslikkuse ja siduvuse kokkuvarisemise tunnet. „Tapame“ ei ole enam reaalne, vaid plastist mängusõduritega mäng ning vägivald, mis alguses tundus traagiline, on nüüd läbinisti banaalne.

Choi luuletuses „The World Keeps Ending and the World Goes On“ (2022, lk 1–2) tekib küllastus apokalüptiliste sündmuste ja kujundite kihistumisest erinevatel ajalistel ja geograafilistel skaaladel. Fraasi „Enne maailmalõppu oli eelmine maailmalõpp, mis ...“ pidev kordamine loob lõputu katastroofiahela, kus igale sündmusele eelneb mõni varasem katastroof¹⁶. Selline struktuur nõuab lugejalt keskendumist, et lugemisjärg ära ei kaoks ja katastroofid omavahel segi ei läheks. Viited katastroofidele,

¹⁶ „Before the apocalypse, there was the apocalypse of...“.

mis on toime pandud religiooni ja lääne tsivilisatsiooni levitamise nimel, seovad praeguse maailmalõpusituatsiooni pikema koloniaalse vägivalda ajaloo. Luuletus jõuab lõpuks apokalüptilise reaalsuse normaalseerumiseni – see on muutunud nii läbivaks, et „me enam seda ei kuule“ (Choi, 2022, lk 2). Hommikukohvi tellimine, samal ajal kui taustal „apokalüpsis kõmiseb“, tabab küllastuse paradoksi: oleme lahtirulluvast katastroofist ühtaegu teravalt teadlikud ja samas selle suhtes täiesti tuimestunud (*ibid.*).

Choi „Science Fiction Poetry“ (2022, lk 17–22) esitab samuti killustunud düstoopiliste piltide jada. Luuleread moodustuvast sõnast „düstoopia“ ja sellele järgnevast täiendist või stsenaariumist, luues panoraamvaate kokkuvarisenud ühiskonnast. Düstoopiate korrapäratu kuhjumine mõjub lämmatavalt – nende skaala ulatub surnud toalilist keskkonnakriisini, ühe inimese katkisest ekraanist teise inimese majandusliku prekaarsuseni. Teatud teemade kordamine ja katkise süsteemi äärmuste kõrvutamine, nagu näiteks kosmosemiljardäride vastandamine majanduslikult kaitsetutele, loovad pildi düstoopia tsüklilisusest. Narratiivse sidususe lagunemine võimendab kokkuvariseva ühiskonna muljet. Ometi viitab luuletuse lõpus esitatud püüe kutsuda esile alternatiivne, vastupidine maailm, isegi kui selle nime ei tea, soovile hoida kinni kasvõi julmast optimismist (Choi, 2022, lk 21–22).

Kõik kolm luuletust asetavad lugeja silmitsi tänapäeva iseloomustava vägivalda, ebakindluse ja võõrandumisega. Diagnoosides poliitilist olevikku ning avades vägivalda, ebavõrdsuse ja domineerimise pärandit, näitavad tekstid, kuidas kriisid on hiliskapitalismis muutunud monotoonseks ja kaotanud oma šokiväärtuse. Pidevalt esinev kordus viitab ka keele piirangutele kriisi totaalsuse väljendamisel. Süntaksi lagunemine, korduse ja parataksi kuhjumine ning narratiivne fragmentatsioon peegeldavad tähenduslikkuse kadumist kapitalistliku realismi surve all. Samas, tuues esile koloniaalse vägivalda, keskkonna hävitamise ja rõhumise kihilise ajaloo, mis on praeguse hetke aluseks, üritavad luuletused välja astuda „refleksiivsest impotentsusest“ (Fisher, 2019, lk 31). Choi ja Grigorjeva luule hoidub lihtsustatud vastustest ega otsi utoopilisi

väljapääse neoliberaalse kapitalismi raamistikust. Selle asemel kaardistab nende looming kaasaegse subjektiivsuse vastuolusid ja pingeid, tuues nähtavale afektiivsed ja ideoloogilised struktuurid, mis vormivad meie igapäevaelu. Tekstid kutsuvad lugejaid üles tunnistama oma osalust ja kaassüüid nendes olukordades, kuid samal ajal ka kujutlema alternatiivseid olemis- ja suhestumisviise.

8. kas haprus on äkki me ühine saatus

Kahe kaasaegse, kuid eri kultuuriruumides tegutseva autori kõrvuti asetamisega toovad luulekogud esile strateegilise kehalisuse poeetika kriitilise produktiivsuse. Keskendudes kehale kui sotsiaalsete ja diskursiivsete jõudude ristumise kohale kui potentsiaalsele ümberkujundajale ja tegutsejale, loovad Grigorjeva ja Choi aluse erinevatele rahulolematuse ja vastupanu väljendustele. Materiaalne keha, keel ja ajalisus on mõlema autori luules põimunud viisil, mis annab neile võimaluse kritiseerida neoliberaalset ühiskonda ning pakkuda ühtlasi välja uusi mõtlemis- ja olemisviise. Nende looming tõstab esile, kuidas kehaline on alati juba vormitud sotsiaalsete ja poliitiliste jõudude kaudu, kuid samas võimaldab ka uutel vastupanuvormidel ja alternatiivsetel kujutlustel esile kerkida.

Kõnealus kontekstis muutub haavatavus oluliseks kriitiliseks ressursiks. Mõlema autori luules on osutatud neoliberalismi raames tegutseva subjekti isolatsioonile ja võõrandumisele, kuid ühtlasi on nende loomingus välja toodud haavatavuse ja afektiivse vastupanu kriitiline jõud ja ümberkujundav potentsiaal. Grigorjeva ja Choi teostes väljendub vastupanu paljuski keele materiaalsuse ja keha kaudu. Mõlemad luuletajad kasutavad keelt viisil, mis rõhutab selle materiaalsust, keele võimet keha kirjutada ja seda vormida. See keele „kehalisus“ pole aga kunagi lahus ajaloolisest ja poliitilisest kontekstist, milles luuletused sünnivad. Luuletuste kihiline ja fragmentaarne ajalisus, milles minevik, olevik ja tulevik segunevad ja põimuvad, peegeldab laiemalt rahulolematust hetkeolukorraga, kus kriisid pidevalt kuhjuvad ning mida peab üha ümber mõtestama.

Grigorjeva luuletus „Kas nõrkus on uus tugevus uus“ (2023, lk 62–63) pöördub nõrkuse ja haavatavuse poole, „pehme,“ „impotentse“ ja „aeglase“ teksti poole, et vastu seista „meheliku, jäiga, erekteerunud“ kapitalistliku produktiivsuse loogikale. Kõneleja varasem mehelik ja jäik „let’s fuck things up“-tüüpi keelekasutus on nüüdsest kõrvale heidetud, et uut, pehmemat teksti „ei / saaks kunagi enam rakendada / produktiivsuse usku ühiskonna / viimase mudeli vankri ette“. Teistsuguse keele olemusliku hapruse toonitamine viitab sellele, et ka nõrkuses on sees vastuhakk, sest nõrk ja habras tekst seab kahtluse alla ühiskonna kinnisideed progressist, produktiivsusest, rahutusest ja võimust. Samas ei ole pehmust siin seostatud mitte ilusa ja graatsilisega, vaid hoopis sellega, mis on „tsellune võdisev võbelev akneste / armidega luuletus mis keelduks / tööd tegemast tühja“ (*ibid.*, lk 62). Luuletuses on keelele antud need materiaalsed omadused, mis keha haavatavust näitavad ning mida varjata püütakse – tselluliit, akne, armid. Keele haprus sünnib seega sellise kehalise haavatavuse esiletoomise kaudu, mida tavaliselt peetakse häbiväärseks. Kuid just haavatav ja kehaline tekst saab muutuda vastupanu vormiks.

Choi debüütluulekogus „Floating, Brilliant, Gone“ (2014) ilmunud luuletus „Just Like A Woman“ (2014, lk 43) otsib samuti uusi väljendusvõimalusi keele tagasinõudmiseks. Luuletus kutsub üles väljendumata „nagu naine“. Uus väljendusviis ei allu siin binaarsetele eristustele subjekti ja objekti vahel, vaid hõlmab mõlemat: „olen naine nimega *alati* / suudlen iseennast; vihm ookeanil; / subjekt & objekt; hõõrun oma / jalgu; loon oma lauseid / nagu naine“¹⁷ (*ibid.*). Choi ei kirjelda teistsugust keelevormi passiivse ja alistavana, vaid kui midagi, mis on võimeline aktiivselt tähendusi looma. Uus keel on loodud fragmenteeritud ridade ja ebatavalise punktuatsiooni kaudu. Luuletuse keel voolab ja lookleb, vastandudes varasemale perioodile, mil kõneleja „nälgaselt“ kellegi teise keelt kasutas (*ibid.*).

Materiaalset keelt ümberkontekstualiseerides ja -sõnastades tegelevad Grigorjeva ja Choi tekstid „politisereeritud, feministliku keele

¹⁷ „i’m a woman named *always* / kissing herself; rain on the ocean; / subject & object; rubbing my own / legs; making my own sentences; / like a woman“ (Choi, 2014, lk 43).

tagasinõudmisega, mis on ühtaegu irooniline ja lugupidamatu ning mis seisab vastu seksismi ja homfoobiaga läbi imbunud kultuuridiskursusele“ (Milne, 2018, lk 86). Mõlema autori loomingusse on sisse kirjutatud, kuidas „kapitalistlik kultuur vormib juba ette kõiki ihasid, püüdlusi ja ootusi“, mis pakkusid varem kapitalismi haardest väljaspool „õõnestavat potentsiaali“ ning mis nüüd on kujundatud ja piiratud turu nõudmiste kaudu (Fisher, 2019, lk 16). Ometi ei jää nende luule võimetuks. Grigorjeva ja Choi looming näitab, kuidas seista vastu neoliberaalse kapitalismi tuimastavale mõjule. Nad muudavad marginaliseeritud keha ja teistsuguse keelekasutuse vastupanu vahenditeks, leides tugevuse just neis omadustes, mida kapitalistlik süsteem peab nõrkuseks.

Strateegilise kehalisuse kaudu arendavad Grigorjeva ja Choi materiaalselt kehalist poeetilist ja poliitilist tundlikkust, mis ei karda olla pehme, karvane, haavatav. Just selles ebatäiuslikus ja koledas keeleruumis juurduvad radikaalsed muutusepotentsiaalid. Oma loomingu kaudu kutsuvad Grigorjeva ja Choi lugejaid üles mõtestama ümber oma suhet keha, keele ja maailmaga. Nad kutsuvad üles ära tundma „mässumeelseid haavatavusi“, võimet mõjutada ja olla mõjutatud ümbritsevatest materiaalistest tingimustest (vt Neimanis & Walker, 2014, lk 573). Seda tehes osutavad nad „seksikamale“, „jätkusuutlikumale“ ja õiglasemale maailmas olemise viisile, mis võtab omaks nõrkuse, pehmuse ja hapruse ümberkujundava potentsiaali (Grigorjeva, 2023, lk 56). Selles mõttes on nende luule osa laiemast feministlikust projektist, mis näeb keelt ja kehalisust transformatiivsete jõududena, mis on võimelised kujundama uut materiaalselt tegelikkust.

Tänuõnad

Artikkel on valminud Eesti Teadusagentuuri grandil „Kriisi tavalisuse kujutamine“ (PRG934) toel.

Kasutatud kirjandus

- Ahmed, S. (2004). *The cultural politics of emotion*. Edinburgh University Press.
- Alaimo, S. (2008). Trans-corporeal feminisms and the ethical space of nature. In S. Alaimo & S. Hekman (Eds.), *Material feminisms* (pp. 237–264). Indiana University Press.
- Alaimo, S. (2010). *Bodily natures: Science, environment, and the material self*. Indiana University Press.
- Alaimo, S., & Hekman, S. (Eds.) (2008). *Material feminisms*. Indiana University Press.
- Barad, K. (2007). *Meeting the universe halfway: Quantum physics and the entanglement of matter and meaning*. Duke University Press.
- Barad, K. (2008). Posthumanist performativity: Toward an understanding of how matter comes to matter. In S. Alaimo & S. Hekman (Eds.), *Material feminisms* (pp. 120–154). Indiana University Press.
- Berlant, L. (2011). *Cruel optimism*. Duke University Press.
<https://doi.org/10.1215/9780822394716>
- Choi, F. (2014). *Floating, brilliant, gone*. Write Bloody Publishing.
- Choi, F. (2022). *The world keeps ending, and the world goes on*. HarperCollins.
- Coole, D., & Frost, S. (Eds.) (2010). *New materialisms: Ontology, agency, and politics*. Duke University Press. <https://doi.org/10.1215/9780822392996>
- Crossley, N. (1996). *Intersubjectivity: The fabric of social becoming*. Sage Publications. <https://doi.org/10.4135/9781446250532>
- Dean, J. (2009). *Democracy and other neoliberal fantasies: Communicative capitalism and left politics*. Duke University Press.
<https://doi.org/10.1215/9780822390923>
- Deppenbrock, J. (2022, November 3). *Franny Choi's latest poetry finds hope for the future in our past apocalypses*. NPR.
<https://www.npr.org/2022/11/03/1133051559/franny-choi-poetry-world-keeps-ending>
- Fisher, M. (2019). *Kapitalistlik realism. Kas alternatiivi ei ole?*. Eesti Kunstiakadeemia Kirjastus.
- Grigorjeva, S. (2022). Naised, taimed ja juurdumine maastikku. *Ariadne Lõng*, 18(1/2), 79–98.
- Grigorjeva, S. (2023). *Frankenstein*. Suur Rida.
- Grigorjeva, S., & Jaaks, P. (2024, 2. juuli). *Piret Jaaks: naised kirjutavad teisiti ja sellega tuleb harjuma hakata*. ERR.
<https://kultuur.err.ee/1609384067/piret-jaaks-naised-kirjutavad-teisiti-ja-sellega-tuleb-harjuma-hakata>

- Grosz, E. (1994). *Volatile bodies: Toward a corporeal feminism*. Indiana University Press.
- Hekman, S. (2008). Constructing the ballast: An ontology for feminisms. In S. Alaimo & S. Hekman (Eds.), *Material feminisms* (pp. 86–119). Indiana University Press.
- Huehls, M., & Smith, R. (2017). *Neoliberalism and contemporary literary culture*. John Hopkins University Press.
- Jõerand, S. L. (2024, 26. jaanuar). Sveta olemise servad. Sirp.
<https://www.sirp.ee/s1-artiklid/c7-kirjandus/sveta-olemise-servad/>
- Koobak, R. (2005/2006). Nähtamatu kohalolek: (mehe) keha feministlikes teooriates. *Ariadne Lõng*, 6(1–2), 67–83.
- Lin, S. (2023, June 10). Recovering a world: On Franny Choi’s “The World Keeps Ending, and the World Goes On”. *Los Angeles Review of Books*.
<https://lareviewofbooks.org/article/recovering-a-world-on-franny-chois-the-world-keeps-ending-and-the-world-goes-on/>
- Marling, R. (2015). Feminismi ja neoliberalismi problemaatiline suhe. *Ariadne Lõng*, 15(1/2), 37–48.
- Milne, H. (2018). *Poetry matters: Neoliberalism, affect, and the posthuman in twenty-first-century North American feminist poetics*. University of Iowa Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctvvnf7k>
- Mortimer-Sandilands, C. (2008). Landscape, memory, and forgetting: Thinking through (my mother’s) body and place. In S. Alaimo & S. Hekman (Eds.), *Material feminisms* (pp. 265–287). Indiana University Press.
- Neilson, S. (2022, November 4). *Poet Franny Choi on the ways that ‘The World Keeps Ending, and the World Goes On’*. Shondaland.
<https://www.shondaland.com/inspire/books/a41847592/poet-franny-choi-the-world-keeps-ending-and-the-world-goes-on/>
- Neimanis, A., & Walker, R. L. (2013). Weathering: Climate change and the “Thick Time” of transcorporeality. *Hypatia*, 29(3), 558–575.
<https://doi.org/10.1111/hypa.12064>
- Ngai, S. (2005). *Ugly feelings*. Harvard University Press.
<https://doi.org/10.4159/9780674041523>
- Quong, S. (2019, May 21). *Queerness, cyborgs, and cephalopods: An interview with Franny Choi*. The Paris Review.
<https://www.theparisreview.org/blog/2019/05/21/queerness-cyborgs-and-cephalopods-an-interview-with-franny-choi/>

- Scappetone, J. (2007). Response to Jennifer Ashton Bachelorettes, Even: Strategic embodiment in contemporary experimentalism by women. *Modern Philology*, 105(1), 178–184.
- Smith, R. (2015). *Affect and American literature in the age of neoliberalism*. Cambridge University Press.
- Talviste, E. (2024). „Tahaks sõnuda end kehasse“. Sveta Grigorjeva koletislikud tekstikehad. *Keel ja Kirjandus*, 67(5), 484–487.
<https://doi.org/10.1086/587206>
- Tuana, N. (2008). Viscous porosity: Witnessing Katrina. In S. Alaimo & S. Hekman (Eds.), *Material feminisms* (pp. 188–213). Indiana University Press.
- Young, M. A. (2023). Sensuous machines: Sexuality, violence, and robots in Asian American speculative poetry. *Amerasia Journal*, 49(1–2), 43–54.
<https://doi.org/10.1080/00447471.2023.2298258>

Susanna Soosaar on ingliskeelse kirjanduse teadur Tartu Ülikoolis. Tema uurimistöö keskmes on kriisi tavalisuse kujutamine, poliitilised emotsioonid ja vastupanu vormid kaasaegses kirjanduses. Susanna osaleb Euroopa Horisondi projektis CIDAPE („Kliima, ebavõrdsus ja demokraatlikud algatused: poliitiliste emotsioonide jõud“), mis uurib emotsioonide rolli kliimapoliitika kujundamisel.

Susanna Soosaar is a research fellow at the department of English in the University of Tartu. Her research delves into crisis ordinariness, the politics of emotion, and forms of discontent in contemporary literary texts, exploring how narratives shape our response to contemporary crises. She explores how poetic form intersects with questions of materiality, affect, and political resistance, particularly as modes of critiquing neoliberal capitalism. Her current research examines the role of emotions in climate policies and environmental discourse.

Abstract

„I’m a soft hairy radical feminist“: strategic embodiment in the poetry of Sveta Grigorjeva and Franny Choi

This paper examines the poetics of strategic embodiment (Scappetone, 2007) in the works of Sveta Grigorjeva and Franny Choi, analyzing how they foreground the entanglements of language, materiality, and the body to advance feminist critiques of neoliberal capitalism. Through a poetics that blurs boundaries between form and matter, text and corporeality, the authors engage in a politics of dissent that highlights the interconnectedness of bodily, social, discursive, and material forces. The poetry collections discussed in the article give expression to experiences where constant crisis is ordinary and uncertainty and alienation are normalized. The texts challenge the objectification of embodied subjects, positioning the speaking, laboring, desiring body as a central site for interrogating power dynamics that produce gendered, racialized, and classed subjectivities. Drawing from material feminism and affect theory, the paper argues that this poetics advances an understanding of the body as both a product of power relations and a grounds for reimagining ethical and political possibilities. Strategic embodiment emerges as a poetic and political practice calling for radical openness and vulnerability. By writing the body in its messy, visceral materiality, the poems confront objectifying and disciplinary regimes that seek to control embodied subjects.

Keywords: strategic embodiment, affect theory, new materialism, subjectivity